

SAVUR GELENEKSEL KENT DOKUSU İLE SOSYAL YAPI İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Fatma Meral HALİFEOĞLU*
mhalife@dicle.edu.tr

ÖZET

Mardin iline bağlı bir ilçe olan Savur, il merkezine 47 km. uzaklıktadır. Yerleşim düzeni, mimarisi başta olmak üzere birçok yönden Mardin’le benzerlik göstermektedir (Yaşayan Tarih Mardin, 2000). İlçenin kent dokusu, karşılıklı iki tepenin çevresindeki yerleşim alanından oluşmaktadır. Topografyaya göre biçimlenmiş sokaklar, çarşı, meydan, sosyal ve kamu yapıları, konaklar, evler geleneksel yerleşim düzeninin özgün değerlerini yansıtmaktadır. Bölgenin coğrafik özellikleri ile aşiret sistemine dayanan toplumsal yaşam, kentin biçimlenmesindeki en önemli iki etmendir. Günümüzde de varlığını hissettiren bu etmenler, kentsel ve kültürel sürekliliğin ana dayanağıdır. Geleneksel kent dokusu içindeki konaklar ve evler topografya, malzeme, yapım tekniği, kültürel değerler gibi bölgesel etkenlerin yanında Türk – İslam aile yapısı, endüstri öncesi şehrin nitelikleri gibi genel etkenlerin belirleyiciliğinde oluşmuştur. Köklü bir geçmişi olan bugünkü nüfus, günümüzde de varlığını devam ettirerek, bölgenin özgün niteliğini tanımlar durumdadır. Bu süreklilik geleneksel yaşam biçiminin korunması ve sürdürülebilirliğini de beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma kapsamında; Savur’un geleneksel kent dokusu ve sosyal yapısı incelenmiş, toplumsal ve kültürel sürekliliğin kentsel korumadaki önemi ele alınarak, Savur’daki geleneksel yaşam biçiminin korunması ve sürdürülebilirliği için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Savur, sosyal yapı, koruma, geleneksel kent dokusu

ABSTRACT

Savur is a small town in Mardin and it is 47 km to the city. Primarily its architectural structure and location has similarity with that of Mardin in many aspects. Two opposite hills and the structures placed around them constitute the texture of the city. The streets are shaped according to the topography and Shops, Square, Houses, Konaks, Social and public structures have been reflecting the original properties of the traditional settlement plan. The geographical features of regional and social life, which depends on tribal system, are the two main formation factors. Those factors which still can be observed everywhere in the town are the main basis of urbanization and cultural continuity. The factors that Konaks and houses in the traditional city texture have been formed by topography, materials, construction techniques, cultural values along with Turkish – Islam family relations and pre industrial qualifications. The present city population which still maintain its existence and has a basic past origin, seems to define the original qualification of the region. This continuity has brought together with the necessity of preserving and maintaining the traditional life style.

In this study the traditional city structure and its social structure have been examined, attention was paid to the social and cultural maintenance of urbanization preservation. Some proposals for preserving the tradition life style of **Savur** were put forward.

Key Words: Savur, social structure, preservation, traditional city pattern.

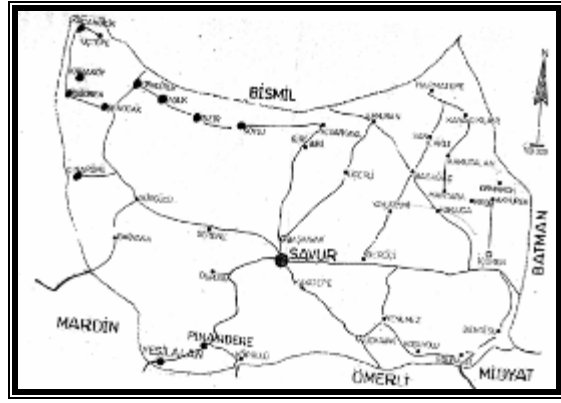
1.GİRİŞ

Mardin iline bağlı bir ilçe olan Savur, il merkezine 47 km. uzaklıktadır. Yerleşim düzeni, mimarisi başta olmak üzere birçok yönden Mardin’le benzerlik göstermektedir (Yaşayan Tarih Mardin, 2000). Tur-Abdin bölgesinin batısında yer alan kentin doğusunda Midyat, batısında Mardin, Mazıdağı kuzeyinde Bismil, Çınar güneyinde Ömerli bulunmaktadır (Ayaz,E., 2003).

* Öğr.Gör.Dr., Dicle Üniversitesi Mühendislik – Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Harita 1. Mardin haritası

Harita 2. Savur haritası

Savur, bugünkü idari bölünmede Mardin İline bağlı olmakla birlikte, tarihsel süreçte Mardin, Diyarbakır ve Batman ile bağlantılı olmuştur. Yukarı Mezopotamya'yı Yukarı Dicle Havzasına ve dolayısıyla antik çağların ve ortaçağın maden kaynaklarına bağlayan geçit noktalarından biri Savur'dur. Bu nedenle Savur hem antik çağlarda hem de ortaçağda stratejik bir nokta olarak bölge hakimiyetini elinde tutmak isteyenler için ele geçirilmesi gereken bir kale olmuştur. İrili ufaklı tepelerin, Savur ve Şeyhan Çaylarının bir bölümünü suladığı vadi ve yamaçlar, tahıl tarımına elverişli bir eğimle Dicle'ye doğru uzanır. Savur Kalesi, Mardin Ovası'ndan gelerek doğuda Midyat'a, kuzeyde ise Dicle ile Hasankeyf'e ulaşan eski ticaret yolunu kusursuzca denetleyebilme konumuna sahiptir(Ayaz,E., 2003).

Resim 1-2. Savur'dan genel görünüşler

Mardin– Midyat Eşiğinin Diyarbakır havzasına doğru alçalan kuzey yamacında yer alan ilçe toprakları, oldukça engebeldir. 900 –1.100 m. yüksekliğindeki yaylalar üzerinde tepe ve sırtlar yer alır. Doğuda bu sırtlar 1.200 m. nin üzerine çıkar. Güneyden kuzeye, Dicle Vadisine doğru alçalan ve kuzeyde 750 m.'ye kadar inen yayla alanı akarsular tarafından parçalanmış ve engebeli bir görünüm kazanmıştır (Ana Britanica, 1989).

Savur kelimesi, Süryanice olup 'Savro' sözcük ögesinden türemiştir. Boyun anlamındaki savro, Süryanice'de halen kullanılmaktadır (Akyüz, G., 1998). Bir başka kaynağa göre, Kumuk Türkleri'nce kurulan Savur, Şuara adıyla da anıldı. Süryaniler ise kente Suara adını vermişlerdi. (Yurt Ans., 1982-83).

Savur'u da içine alan Kuzey Mezopotamya'nın ilk tanınan halkı Hurri'lerdir. Kuzey Suriye'de bulunan Hurriler, daha sonra Mitanni Devletine katıldılar. Asur Kralı Adad- Nirari'nin M.Ö.1300 yıllarında, Aramilere karşı düzenlediği seferde Tur – Abdin'i Savur geçidi yoluyla

aşmış olabileceği sanılmaktadır (Erder,C., 1971). Asur Devleti Medler tarafından ortadan kaldırılınca, Mitanni–Hurri Devleti de bu konfederasyona katılmıştır (Ayaz,E., 2003).

M.Ö. 160- 139 döneminde Fırat kıyılarına kadar tüm Mezopotamya ve Savur bölgesi Partların egemenliğine geçmiştir. 38 yılına kadar Suriye, Diyarbakır ve aralarında Savur’unda bulunduğu bölge Abgar Krallığı’nın egemenliğinde kaldıktan sonra, Romalıların eline geçmiştir. Romalılar, Yukarı Mezopotamya’ya yerleştikten sonra, başlayan Sasani saldırıları nedeniyle, savunma amaçlı kale ve kentler oluşturdular. Nejat Göyünç, XVI. yüzyılda Mardin Sancağı adlı araştırmasında E.Honigmann’a dayanarak, önce Roma sonra Bizans–Sasani mücadelesinde Mardin ve yöresinin önemli bir yer tuttuğunu, İranlıların bölgeye düzenledikleri saldırıları önlemek amacıyla, Hesnade- Kapha, Hısn-ı Keyfa (Hasankeyf) ve Tur-Abdin’de Hatem-i Ta’i kalelerini, Dara’da Anastasiopolis adını verdikleri savunma merkezini, Magygiç (Mardin), Savur, Lorne savunma yerlerini inşa ettirdiklerini aktarmaktadır (Ayaz,E., 2003).

Müslüman Araplar’ın, daha kuzeye yani Savur’un coğrafya olarak bulunduğu bölgeye gelişleri Halife Ömer dönemindedir. İyad Bin Ganem, 639 yılında Mardin, Habur, Nusaybin, Cizre, Hasankeyf, Kızıltepe, Savur ve Silvan’ı ele geçirdi. Mardin ve yöresi 990 yılında Mervanilerin, 1085 yılında Selçukluların, 1105 yılında Artukluların, 1401 yılında Karakoyunluların, Akkoyunluların ve 1515 yılında Osmanlıların eline geçmiştir (Ayaz,E., 2003).

2. SAVUR GELENEKSEL KENT DOKUSUNUN YERLEŞİM ÖZELLİĞİ

Savur kent dokusu, karşılıklı iki tepenin çevresindeki yerleşim alanından oluşmaktadır. Topografyaya göre biçimlenmiş sokaklar, çarşı, meydan, sosyal ve kamu yapıları, konaklar ve evler geleneksel yerleşim düzeninin özgün değerlerini sunmaktadır. Bölgenin coğrafik özellikleri ile aşiret sistemine dayanan toplumsal yaşam kentin biçimlenmesindeki en önemli iki etmendir. Günümüzde de varlığını hissettiren bu etmenler, kentsel ve kültürel sürekliliğin ana dayanağıdır.

Kuzeydeki tepenin üstünü kuşatan, ancak günümüze ulaşan kısımları kalıntıdan ibaret olan Savur Kalesi’nin sardığı alanın, ilk yerleşim bölgesi olduğu düşünülmektedir. Kentin ileri gelen ailelerinin ifadesine göre, Bağdat’tan gelen ve bu bölgede yerleşik düzene geçen aşiretlerin önde gelenlerinin kalenin hemen altına yaptırdığı konakla, kentin gelişim evresi başlamıştır. Birkaç yıl sonra da, karşı tepede altı yılda tamamlanan ve ilçede önemli bir nüfuzu bulunan ailenin konağı inşa edilmiştir. Dört katlı olan bu konaklar, savunmaya yönelik sırtlarını tepelere dayamaktadır. Kendilerine bağlı aşiret üyeleri de konakların çevresinde güç gösterisi yapacak şekilde evler ve konaklar yaptırmışlardır.

Resim 3. İlçedeki ilk konak olduğu düşünülen

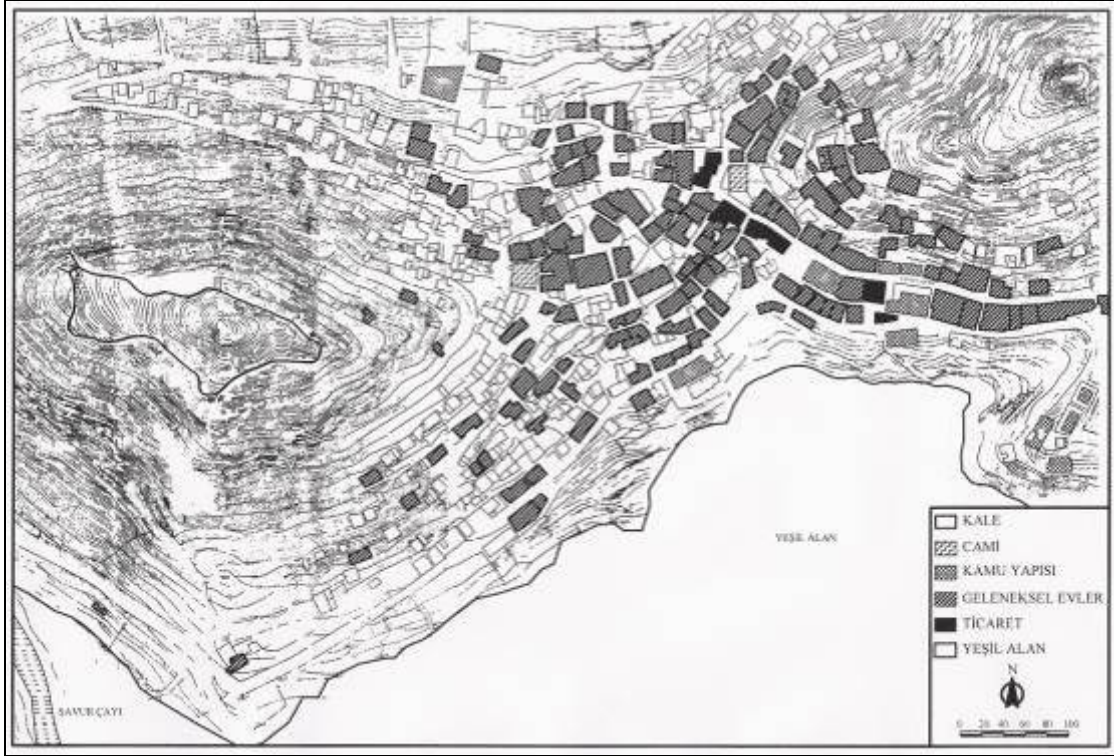
Resim 4. Hacı Abdullah Öztürk Konağı

Abdullatif Özbek Konağı

Resim 5.(a,b,c) Hacı Abdullah Öztürk Konağında oda düzenleri

Kentin yerleşim alanı, bazı alanlarda yoğun ve sıkışık bir görünümde dir. Kuzey- güney doğrultusunda gelişen kent bütünü önceden planlanmamış, ihtiyaç oldukça yeni evler eklenmiştir. İki tepe eteklerinin birleştiği yerde ilçenin tek çarşısı yer alır. Günümüzde betonarme yapılarla özgün görüntüsü bozulmuş çarşıda, altı dükkan üstü konut olan evler yer almaktadır. Kuzeyde geniş bir meydanla sonlanan çarşıdan mahallelere dar ve organik gelişen sokaklarla bağlantılır. Topografyanın etkisinin büyük olduğu sokaklarda önceden düzenlenmiş bir biçimlendirme yoktur. Doğal süreçte, yapıların parselde oturmasından sonra geriye kalan alanlar sokakları oluşturmuştur.

Harita 3. Savur il merkezinde yapılaşma durum haritası

Yüksek kalın duvarlarla sınırlandırılan sokakların cepheleri kendisini saran evlerin giriş kapıları, ahır kapıları, giriş sahanlıkları, basamakları ve özentili pencereleri ile hareketlenmektedir. Birçoğu araç giremeyecek boyuttadır. Mardin’de sokak boyutları insan ölçülerinin yanı sıra bölgede kullanılan eşek, at, deve gibi taşıma hayvanlarının ölçüleri de dikkate alınarak, oldukça dar yapılmıştır (Alioğlu, F., 2000). Savur sokaklarının da aynı benzerliği göstermesi, boyutlarının belirlenmesindeki ortak gerekçeleri sergilemesindedir. Geleneksel yaşamın ağır bastığı kentte, at ve eşeklerle taşımacılık günümüzde de devam etmektedir.

Resim.3. Savur’da sokak örnekleri

Savur merkezde dini mimari örneği olarak iki cami ve bir türbe bulunmaktadır. Eski Cami’nin bölgede uzun süre yaşayan Süryanilere ait kilise olduğu, Artuklular döneminde camiye çevrildiği belirtilmektedir (Yıldız,İ.,2003).

3. SAVUR' DA SOSYAL YAPI

Savur'da sosyal yapı toplumsal yapı, nüfus ve demografik yapı, konuşulan dil ile ekonomik yapı alt başlıklarında incelenmiştir.

Toplumsal yapı

Bugün halen Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Savur ve çevresinde de varlığını sürdüren aşiret örgütlenmesinin kökleri yüzyıllara dayanmaktadır. Coğrafi, ekonomik, siyasi ve toplumsal faktörler, bu örgütlenmenin ortaya çıkması ve zaman içinde giderek kurumsallaşmasına neden olmuştur.

Bölgede aşiret, kabile örgütlenmesinde ilk ve en önemli cemaat anlamına gelmekte ve büyük aile yerine kullanılmaktadır. Kabile örgütlenmesinin bölgedeki genel adı aşiret düzenidir. Baba soyuna bağlılık, ilişkilerin işleyişindeki esas unsurdur. Bu bağlamda kabileyi birbirine kan bağı ile bağlı olduğu inanılan aileler oluşturmaktadır (Ökten, Ş., 2000).

Güneydoğu Anadolu Osmanlı egemenliğine girdiğinde, Osmanlı yönetimi bölgenin özellikle zor ulaşılır dağlık yörelerindeki aşiret beylerinin gücü ve etkisini tanımış, buralarda Osmanlı yönetim sistemi içinde bir çeşit mali ve yönetsel özerklik içeren farklı bir uygulama geliştirmişti. Bölgede hükümdar gibi hareket ettiklerinden, Hamidiye Alaylarına dahil olan aşiretler, bu durumlarını öteki aşiretlere ve köylülere karşı, egemenlik ve haraç ilişkisini kurmak – devam ettirmek için kullandılar (Aydın,S. vd,2000).

Mardin'in gayrimüslim nüfusu dışındaki Kürt, Türk ve Arap halkının büyük çoğunluğu, kırsal kesim söz konusu olduğunda ise hemen hemen tamamı, aşiret yapısı içinde yaşam sürdüren kabile ve cemaatlerden oluşmaktaydı. Bunların azımsanmayacak bir kısmının 16. yüzyılda, özellikle Mardin'in güney bölgelerini oluşturan, tarıma elverişli nahiyelerde köyler oluşturarak yerleşik hayata geçtikleri anlaşılmaktadır (Aydın,S. vd,2000). Savur'da ilişkiler son derece zayıflamış olsa da hala aşiret yapısı sürmektedir. Bu aşiretlerden, Sürgücü ilçe merkezinin batı bölümünde Pınardere (Elfan), Yeşilalan (Barman), Sürgücü (Avine), Bağlıca (Bakıstan), Şenocak (Şute); Çınarönü (Cillin), İşören (Kavsan) Kürtçe konuşan Barava, Şeyhan Çayı'nın doğusu ile ilçe merkezinin kuzey batısına düşen bölgede, Kırkdirek (Kırdirek), Taşlık (Cırze), Yazır (Kınzerib), Soylu (Derriş) köylerinde yaşamaktadır. Kürtçe, Arapça konuşan ve karışık yaşayan Derveran, Üçerli(Dertiyar), Erkuran (Dersıraf), Baiagaç (Siçva), Sancaklı (Biriva), Harmantepe (Harapmemmo), Kayacıklar (Bazıke), Armutalan (Zıvıngemenda), Kırbe (Mezra), Tokluca (Cevze), Akyürek (Menda), Ormancık (Askale), İçören (Teffe) köylerinde, Kılıt Arapçası konuşan Köse Aşireti ise, ilçe merkezinin doğusunda, Kayatepe (Erbil), Gölbaşı (Hırbitılhacı), Bengisu (Batuşe) köylerinde yaşamaktadır (Ayaz,E., 2003).

Bu gurupların dışında Hristiyan Süryaniler (Kılıt) köyünde, bir ailede ilçe merkezinde yaşamaktadır. Arapça konuşan bu guruptan gerek köyde, gerekse merkezde toplam dört aile kalmıştır. Özellikle son on yılda neredeyse tamamı çoğu Avrupa'nın çeşitli ülkeleriyle İstanbul'a göçmüşlerdir (Ayaz,E., 2003).

Bu yapıyı ortaya çıkaran fiili durumların ortadan kalkmış olmasına rağmen, günümüzde siyasal, ekonomik ve toplumsal yapıda ağırlığını hala hissettirebilmektedir. Bölgenin toplumsal yapısı farklı dönüşme özellikleri göstermesine rağmen, aşiret kurum ve ilişkileri modern hayatta da yaşama şansı bulmaktadır. Halen bölgede yaşayan toplulukların bir bölümü, kendilerini önce bir kabilenin üyesi, sonra da kabilenin bağlı olduğu aşiretin üyesi olarak görmekte ve

tanımlamaktadır. Kişilerin politik tutumlarından evlilik ve aile yapılarına kadar hemen her alanda aşiret bağının belirleyiciliği ağır basmaktadır (Ökten, Ş., 2000).

Nüfus ve demografik yapı

Aşağıdaki tablolarda da görüldüğü gibi, geçmişte de ilçe merkezinde yaşayanların büyük bölümü Müslüman'dır. Köylerde ise Müslüman ve Hıristiyanlar birlikte yaşamaktadır.

	Müslüman	Hristiyan	Yahudi
Şehir	86	–	–
Köyler	434	215	–

	Müslüman	Hristiyan	Yahudi
Şehir	87	14	–
Köyler	883	309	–

Çizelge1. 1518'de ki Savur nüfusu (Göğünç,N.,1991). Çizelge 2. 1526'daki Savur nüfusu (Göğünç,N.,1991).

Gabriel Akyüz'deki el yazmasına göre 1870 yılında Savur'un Ermeni nüfusu 1032'dir. Teotig de 100 Katolik, 650 Protestan, 30 Apostolik 780 Ermeni bildirir. (Aydın,S. vd,2000).

1871-1872 yılında Sürgücü'yle birlikte Savur'un toplam nüfusu 9339, Müslüman 8593, Müslüman olmayan 746; hane sayısı 2616, köy sayısında 27 olarak saptanmıştır (Ayaz,E., 2003). 1884 yılından beri ilçe merkezi Savur olmakla birlikte, kayıtlarda tüm ilçe Avine diye geçmektedir.

1881-1893 'ta Kemal H. Karpat'a göre Savur'da 10112 K. 11788 E Müslüman, 51 K, 70 E Katolik, 63 K, 79 E Protestan, 260 K, 318 E Süryani bulunmaktadır. 1914 yılında ise 39928 Müslüman, 96 Ermeni, 931 Protestan ve Katolik, 1316 Süryani, 80 Kadim, 314 Yezidi- Süryani bulunmaktadır (Aydın,S. vd,2000).

1927 yılında ise Savur nüfusu 27.586'dır. İlçede aynı yıl verilerine göre 387 Türkçe, 8.443 Arapça, 19.749 kişi Kürtçe konuşmaktadır. 1966 yılında Köy İşleri Bakanlığı'ndan edinilen bilgiye göre Savur'a bağlı 40 köy bulunmakta ve okuma – yazma oranının %11,1 olarak belirlenmektedir (Aydın,S. vd,2000).

1990 yılı nüfus sayımına göre ilçe merkezinde 6244, köylerde 27289 kişi olup, 2000 yılı sayımına göre ise ilçe merkezinde 7817, köylerde 26585 kişidir. İki dönem arasındaki nüfus artış oranı ilçe merkezinde % 022.46, köylerde % 02.61'dir (DİE,2000).

Konuşulan dil

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki en büyük Sünni (Hanefi) Arap topluluğu Mardin ilindedir. Ağırlıklı olarak Midyat – Nusaybin yolunun batısında ve Midyat – Savur yolunun güneyinde kalan bölgede yaşayan Araplar, Midyat–Savur hattının kuzeyinde Kürtlerle karışık olarak; Gercüş, Kızıltepe, Midyat, Nusaybin ve Savur ilçelerinde ise küçük gruplar halinde bulunurlar. Mardin merkezinde, yakın zamanlara kadar çoğunlukta olan Arap nüfus azalmakta ise de, kentte ve çevrede konuşulan hakim dil Arapçadır. Diğer etnik gruplar da,farklı etnik gruplarla paylaştıkları alanlarda bazen de kendi aralarında ortak anlaşma dili olarak Arapça'yı kullanırlar. Mardin' de, Sami dil gurubundan Arapça'nın kuzey Mezopotamya Kltu gurubuna dahil altı lehçe konuşulmakta ise de, Hıristiyanların konuştuğu Arapça Müslümanların konuştuğundan güçlükle ayırt edilebilmektedir. Bu lehçelerden birini konuşan Mahalmiler, Savur, Midyat ve Ömerli arasında 50'ye yakın köyde oturmaktadır. Mardin Kentine özgü Arap lehçesi sadece Müslümanlar tarafından değil, Hıristiyanlarca da kullanılmakta; İdil' deki lehçe ise sadece

Hıristiyanlarca konuşulmaktadır. Arap aşiretleri arasında Savur'daki Kürtlerle karışık Diveran ve Dizveran, Mazıdağı'ndaki Kürtlerle karışık Kikan, Savur'daki Kürtlerle karışık Köse, Midyat ve Dargeçit'te en kalabalık aşiretlerden olan Kürt ve Süryanilerle karışık Mahalmi, Derik'in iki köyündeki Mahalye, Derik'teki Mahmudan, Mazıdağı merkezindeki Kürtlerle karışık Yakubi aşiretleri mevcuttur (Aydın,S. vd,2000).

Ekonomik yapı

İlçe ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır(B.K.A.,1984).Savur çayı kıyısında yaygınlaşan kavak yetiştiriciliği de önemli gelir kaynakları arasında yer alır. İlçedeki başlıca sanayi kuruluşları, şarap üretim tesisleri ile marangozhaneler ve kereste atölyeleridir (Ana Britanica, 1989). Nusaybin ve yoğun olarak da Savur' da yetiştirilen kavaklar genellikle Irak'a ve Ortadoğu'nun diğer ülkelerine ihraç edilmektedir (Yaşayan Tarih Mardin, 2000).

Mardin ilinde tespiti yapılan tatlı su kaynaklarında alabalık, yayın ve sazan üretim tesisleri kurulmaya başlanmıştır. 1983 yılından itibaren Derik, Mazıdağı, Nusaybin ve Savur'da mevcut gölet ve derelerde balık üretimi yapılmaktadır. 1998 yılı içerisinde Savur ve Derik ilçelerinde 10'ar ton kapasiteli balık üretim tesisi kurulmuştur. Bu durum su ürünlerinin önemsenmeye başladığını göstermektedir (Yaşayan Tarih Mardin, 2000). Bunlara rağmen, Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü tarafından 1996 yılında yapılan çalışmada, 858 ilçe içinde gelişmişlik sırasına göre Savur 834. dūr. (GAP,1997).

4. SONUÇ

Savur kentsel alandaki sosyal yapı, geçmişteki sosyal yapının büyük ölçüde korunarak günümüze gelmiş bir uzantısıdır. Eski ve özgün kültürel değerleri kapsayan ilçe, büyük oranda Savurlu nüfustan oluşmaktadır. Bu homojen nüfus, toplumsal ve kültürel yapının sürekliliğini sağlamaktadır. Savur Beylerinin Mardin il merkezindeki aristokratik ailelere benzeyen yapılarının izleri hala sürmekle birlikte, kültürel hegemonyalarının etkileri azalmaktadır. Savurluluk, ilçe merkezinin dışını, yani kırsal alanı da içermektedir. Bu bakımdan Savur'un kültürel olarak daha kapsayıcı bir özellik gösterdiği halk tarafından belirtilmektedir. Köklü bir geçmişi olan bugünkü nüfus, günümüzde de varlığını devam ettirerek, bölgenin özgün niteliğini tanımlar durumdadır. Bu süreklilik geleneksel yaşam biçiminin korunması ve sürdürülebilirliği için çok önemli bir faktördür.

Evlerin bugünkü sahipleri, ilk sahiplerinin kuşaklar sonrasındaki mirasçılardır. Bu bakımdan evlerle kullanıcılar arasındaki bağ çok güçlüdür. Bir kısım kullanıcılar yılın önemli bir bölümünü büyük kentlerde geçirmektedir. Özellikle yaz aylarında gelerek evlerinin bakımını yapmaları, hasat işerini tamamlamaları, kışlık yiyeceklerini hazırlamaları konut – aile ilişkisinin sürmesini sağlayan bağı oluşturmaktadır. Kullanıcıların ekonomilerinin önemli bir bölümü, aile büyüklerinden miras olarak kalan tarla, bağ–bahçe ve kavaklık alanlardan oluşturmaktadır. Ekonominin oluşturduğu bu güç, geçmişe olan saygıyla bütünleşerek, koruma duygusunu geliştirmektedir. Böylece maddi değerlerine manevi bağlılıkla bağlanan kullanıcı, evine ve eşyalarına özen göstermektedir.

İlçede 1 arkeolojik sit alanı, 1 kentsel sit alanı ile bunların içinde yer alan 19 yapı tescillenmiştir. Ancak Savur'da yapılacak basit bir yüzey gözlemi bile, mevcut maddi kültür mirasının bunun çok üzerinde olduğunu görmeye yetecektir. Son yıllarda ilçedeki kaymakamlık, yerel yönetim ve halkın bir bölümünde bu mirası korumaya, yaşatmaya ve tanıtmaya yönelik atılımlar

yapılmaktadır. Eğitim – Kültür ve Dayanışma Derneği olan SAVDER, Kaymakamlık ve Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ile birlikte “GAP Bünyesinde Kültürel Mirası Geliştirme Programına” sunulmuş öneri ve projeler ile 2001 yılında Prosmarc çalışmaları aynı hedefler doğrultusunda hazırlanmış çalışmalardır.

Savur’daki toplumsal ve kültürel sürekliliğin sağlanması için bu düşünceleri destekleyici kredilerin sağlanması, işin maddi yönü için bir ön ayak olacaktır. Yörede kaybolma tehdidindeki marangozluk ve atölyecilik sanatı ile taş işçiliğinin geliştirilmesi ve devamının sağlanması için kursların verilmesi, hazırlanacak bölgesel teşvik programlarıyla birlikte, geleneksel mimari yapının korunması ve geliştirilmesini de beraberinde sağlayacaktır. Böylelikle kentsel yaşanabilirlik imkanlarının genişletilmesi, bölge ve bölge dışında uygulanacak restorasyon projeleri için kalifiye eleman yetiştirilmesi, yeni iç alanlar yaratılması ve böylelikle sürdürülebilir ekonomik kalkınma modeline uygun altyapının oluşması gibi orta vadeli hedeflere ulaşmak mümkün olacaktır.

5. KAYNAKLAR

1. “Yaşayan Tarih Mardin”, *Mardin Valiliği Yayını*, İstanbul, (2000)
2. Ayaz, E., “Geçmişten Geleceğe Savur”, *Savur Belediyesi Yayını*, Savur, (2003).
3. Ana Britannica, 19.cilt, İstanbul, (1989).
4. Akyüz, G., “Mardin İlinin Merkezinde, Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi”, *Resim Matbaacılık*, İstanbul, (1998).
5. Yurt Ansiklopedisi, 8. Cilt, “Mardin”, *Anadolu Yayıncılık*, İstanbul, (1982-1983).
6. Erder, C., “Tarihi Çevre Kaygısına Giriş”, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını*, Ankara, (1971).
7. Alioğlu, F., “Mardin Şehir Dokusu ve Evler”, *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını*, İstanbul, (2000).
8. Yıldız, İ., “Savur’daki Mimari Eserler”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, (2003).
9. Ökten, Ş., “Şanlıurfa-Harran Ovalarında Sulamaya Açılan Köylerde Meydana Gelen Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Değişmeler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi*, Ankara, (2000).
10. Aydın, S., Emiroğlu K., Özel, O., Ünsal S., “Mardin Aşiret-Cemaat-Devlet”, *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını*, İstanbul, (2000).
11. Göyünç, N., “XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı”, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara, (1991).
12. DİE, “Mardin Sayısı”, Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, *Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü*, Ankara, (2000).
13. Büyük Kültür Ansiklopedisi, *Başkent Yayınları*, Ankara cilt 10, (1984).
14. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, “Mardin Sosyo– Ekonomik Profili”, Ankara, (1997).